

HÄMEENLINNAN, METTOLAN ASEMAKAAVA-ALUEEN VIITASAMMAKKOSELVITYS 2024

(Hämeenlinnan kaupunki, ympäristöasiantuntija Hanna Tuominen)

Johdanto

Hämeenlinnan kaupunki valmistelee asemakaavaa Katumajärven pohjoispään itäpuolella sijaitsevalle Mäskälän kaupunginosalle, Mettolan alueelle. Hämeen ELY-keskus on lausunnossaan (HAMELY 1282/2023) pyytänyt huomioimaan esiintyykö alueella luontodirektiivin IV (a) lajeja, suojeltuja tai uhanalaisia luontotyyppejä, tai eläin- tai kasvilajeja tai muita maankäytön suunnittelussa huomioon otettavia suojelu- ja monimuotoisuusarvoja. Viitasammakkoselvitys on osana alueelle tehtävistä luontoselvityksistä. Luonnontieteellisen keskusmuseon hallinnoiman lajitietorekisterin mukaan alueella ei ole aikaisempia havaintoa viitasammakosta.

Aineistot ja menetelmät

Viitasammakkoselvityksen maastoinventoinnit tehtiin 2.5 ja 8.5 koko suunnitellulta asemakaava-alueelta (kuva 1). Ensimmäinen käyntikerta tehtiin aamulla ja toinen auringon laskun aikaan. Aamukäynti ajoittui klo 7.00-8.30 välille ja illalla klo 21.00-22.00 väliselle ajalle. Ensimmäisellä käyntikerralla kierrettiin rauhallisesti kulkien kaikki suunnitellulla asemakaava-alueella sijaitsevat ojat sekä kaava-alueen itäpuolella sijaitseva, peltoalueen eteläreunassa oleva kaivettu pienehkö lampi. Toisella käyntikerralla selvityskäynti keskittyi lammelle, jossa havainnoitiin tunti mahdollisesti äänteleviä tai liikkuvia sammakoita.

Viitasammakko lainsäädännössä

Viitasammakko kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen IV (a) mukaisiin lajeihin, joihin kuuluvien yksilöiden luonnossa selvästi havaittavien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on uuden luonnonsuojelulain (78 §) mukaisesti kielletty. IV (a) -liitteen lajit ja niiden elinympäristöt ovat tiukasti suojeltuja. Luonnonsuojelulain mukaan paikallinen ELY-keskus voi yksittäistapauksissa myöntää poikkeusluvan, vaikka toiminta aiheuttaisikin varmuudella haittaa direktiivilajille. Edellytyksenä on kuitenkin se, että hanke koskee yleistä etua ja muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole. Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) uhanalaisuusluokituksessa viitasammakko on elinvoimainen (LC, Least Concern). Suomalaisessa uhanalaisuusluokituksessa viitasammakkoa ei ole luokiteltu uhanalaiseksi tai vaarantuneeksi lajiksi (Hyvärinen ym. 2019).

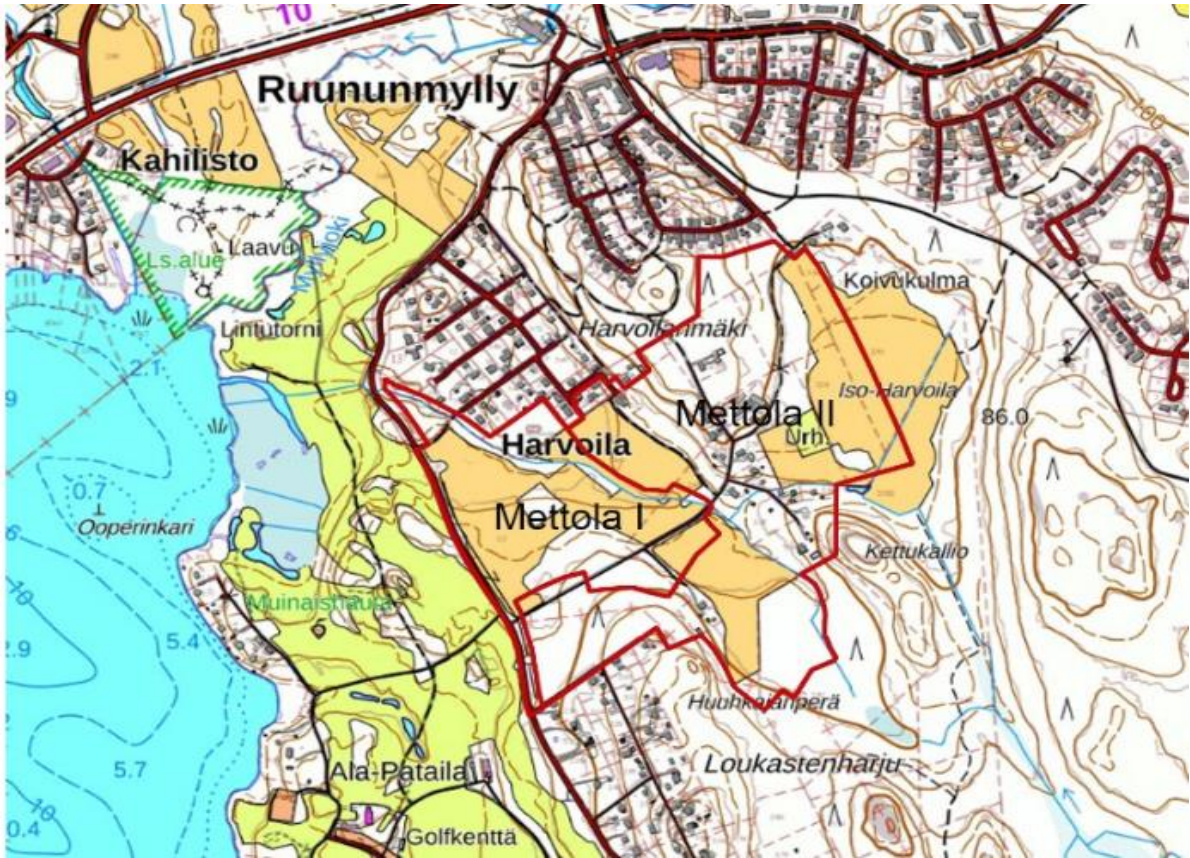
Viitasammakon tunnistaminen

Viitasammakko (*Rana arvalis*) muistuttaa ulkonäöltään huomattavasti sammakkoa sekä toukka että aikuisina yksilöinä (*Rana temporaria*). Paras tuntomerkki on koiraan tunnusomainen soidinääni ”voup, voup, voup...”. Se on hidastempoinen ääni, joka muistuttaa uppoavaa pulloa. Lajin havaitsee parhaiten nimenomaan soidinäänen perusteella, sillä elintavoiltaan se on varsin piilotteleva ja arka. Viitasammakon voi sammakosta erottaa myös ulkoisista piirteistä, mutta se voi vaatia usein yksilöiden pyydystämistä ja lähempää tarkastelua. Sammakolajien erot liittyvät takajalkojen rakenteellisiin eroihin. Viitasammakko on teräväkuonoinen ja kutevilla koirailta on usein sinertävä kurkku. Toisinaan lähes koko ruumis saattaa olla varsin selvästi sinertävän sävyinen. Laji voidaan tunnistaa myös melko luotettavasti mätimunista eli kudusta. Viitasammakolla kutu kelluu ”välivedessä” ja mätimunat ovat jokseenkin pieniä. Sammakon kutu on selvästi kookkaampaa ja se on aivan veden pinnassa. Rupikonnin (*Bufo bufo*) kutu on usean metrin mittaista ”helminauhaa”, joka poikkeaa suuresti viitasammakon ja sammakon mätimunista.

Viitasammakon elinpiiristä

Viitasammakoiden kutualueet ovat yleensä lampien ja järven- tai merenlahtien rantoja, erilaisten vesistöjen rannan tulvaniittyjä ja soita. Viitasammakot kerääntyvät muiden sammakoiden tavoin ryhmäsoitimelle jo hyvin varhain keväällä, kun jääpeite sulaa ja yöpakkaset laantuvat. Viitasammakkonaaraat lähtevät kutualueelta välittömästi munittuaan, mutta koiraat viettävät alueella pidempään ja esittävät soidinlaulua 2–3 viikkoa. Lämpiminä keväinä kutuaika on lyhyempi kuin kylminä keväinä. Viitasammakon kudusta kehittyi toukkia noin kolmessa viikossa. Toukkavaihe kestää keskimäärin 2–3 kuukautta, riippuen kesän sääolosuhteista. Toukkien muodonmuutoksen jälkeen pienet sammakot nousevat yleensä maalle, mutta niiden liikehtimisestä on niukasti tietoja saatavilla.

Todennäköisesti osa viitasammakoista pysyttelee mahdollisimman lähellä kutu- ja talvehtimispaikkoja, jos ravintoa riittää. Kesänsä ne viettävät vesistöjen lähellä rannoilla, rantapensaikoissa, tuoreissa metsissä, soilla ja pelloilla. Kutupaikoilta poistuvien ja niillä kesää viettävien yksilöiden prosentuaalisia suhteita ei tiedetä. Talvehtimaan viitasammakot hakeutuvat syys-lokakuussa muun muassa hitaasti virtaaviin jokiin ja puroihin. Liikkumisreitteinä ne käyttävät usein kosteita ja suojaista oja.

Kuva 1. Mettolan asemakaava-alue ja viitasammakon selvitysalue rajattu punaiselle.

Kuva 2. Vasemmassa kuvassa pieni lampi, joka on viitasammakolle sopivaa elinympäristöä. Oikeassa kuvassa on alueen keskivaiheilla kulkeva oja, jossa vesi virtaa melko voimakkaasti.

Tulokset ja johtopäätökset

Mettolan selvitysalueella ei tavattu viitasammakoita. Alueella kierrettiin kaikki mahdolliset vettä olevat alueet, jotka olivat ojia ja kaava-alueen rajan tuntumassa oleva lampi. Selvitysalueen keskivaiheilla kulkevassa ojassa (kuva 2.) veden virtaus oli melko voimakasta. Alueen muissa pienemmissä pelto-ojissa vettä oli hyvin vähän tai ei lainkaan. Pienemmät pelto-ojat eivät näy kartalla. Hieman kaava-alueen rajan ulkopuolella itäosassa, pellon eteläreunalla sijaitsee pienehkö kaivettu lampi (kuva 2), jossa vesi oli seisovaa ja vesikasvillisuutta kasvoi lammen länsipäässä. Lampi näytti viitasammakolle sovelialta elinympäristöltä. Ojissa veden vähyyden tai voimakkaan veden virtaaman vuoksi ne eivät ole viitasammakolle soveliasta elinympäristöä lisääntymisaikaan. Kevät alkoi melko vaihtelevassa säässä tänä vuonna. Huhtikuun lopulla tuli vielä takatalvi ja oli suhteellisen kylmää. Kevät edistyi kuitenkin nopeasti ja viitasammakoselvityksen aikaan yölämpötilat pysyivät selvästi plussan puolella. Maastoinventoinnin aamulämpötila oli +8 ja illalla +7 celsiusastetta. Maastoinventointeja painotettiin lammen ympäristöön, koska se katsottiin lajille soveliaaksi elinympäristöksi.

Lähteet

Hyvärinen M., Juslen A., Kemppainen E., Uddström A., Liukko U. 2019: Suomen lajien uhanalaisuus. Suomen ympäristökeskus.

Jokinen M. 2012: Viitasammakko *Rana arvalis* Nilsson, 1842, Syke

Kovar, R., Brabec, M., Vita, R. & Bocek, R. 2009: Spring migration distances of some Central European amphibian species. *Amphibia-Reptilia* 30: 367–378.

Kwet, A. 2009: *European Reptile and Amphibian Guide*. New Holland Publishers. United Kingdom.